

täisten potilaiden kertomusten muodossa.

Kuvatestaan hoitojen kehitystä Shorter antaa psykiatrian kehityksestä myönteisemmän kuvan kuin Pietikäinen. Olen koko oman työurani ollut mukana suomalaisen psykiatrian kehityksessä – sekä sen sisällä että terveystaloudellisesti myös ulkopuolella. Olen todennut psykiatrian olleen, olevan ja elävän edelleen vahvan stigman leimaamana. Sen leiman syvyyttä ja kulttuurista merkittävyyttä ei haluta tunnustaa. Aivan viime vuosikymmeninä ehkä stigma on lievästi vähentynyt, kiitos ensisijaisesti mielenterveyspotilaiden oman aktiivisen osallistumisen ja aktivoitumisen.

Suomen psykiatria on seurannut hyvin ja lähes samanaikaisesti kansainvälistä kehitystä hoidollisten innovaatioiden soveltamisessa omissa mielisairaaloissamme. Meillä mielisairaaloiden ”valtakausi” osuu vasta toisen maailmansodan jälkeisiin vuosikymmeniin, mutta niiden purku ja avohoidon kehittyminen seuraavat nyt kansainvälistä trendiä. Mielisairaalaalaitos, vaikka se kuuluikin lääketieteellisen hoidon piiriin, säilyi meillä erillisen oman hallintojärjestelmän osana 150 vuotta. Yhdentäminen muuhun erikoissairaanhoidon toteutettiin hallinnollisesti vasta erikoissairaanhoidolain

säätämisen yhteydessä vuonna 1990. Tämä varmaan on eräs selitys psykiatriaan edelleen liittyvään stigmaan.

Pietikäisen kirja *Hulluuden historia* menestyy kirjallisena tuotteena edelleen tuon psykiatriaan liittyvän stigman eli leimautumisen vuoksi. Se siivittää kiinnostusta hulluuteen. Valitettavasti oma lukukokemukseni päättyy siihen käsitykseen, että näistä kahdesta historiikirjasta juuri Pietikäisen teos näyttää tukevan edelleen mielenterveyshäiriöihin liittyvää leimautumista. Ehkä se oli se tunne, joka minua jäi kirjan ensikerran luetuani askarruttamaan.

Rahapelitutkimusta antropologisella otteella

RIITTA MATILAINEN

Rahapelaamisen tutkimus on etabloitunut Suomessa viimeisen vuosikymmenen aikana. Yksittäisistä rahapeloimijoiden ja kansalaisjärjestöjen selvityksistä on edetty tilanteeseen, jossa akateemista tutkimusta tehdään eri yliopistojen yhteiskunta- ja historiatieteiden laitoksilla, pelitutkimuksessa ja taloustieteissä sekä sektoritutkimuslaitoksissa. Miksi rahapelaamista kannattaa ja pitää tutkia muutenkin kuin rahapeloimijoiden ja poliittisen päätöksenteon tueksi? Millaista on rahapelaamisen laadullinen tutkimus? Entä mitä rahapelaamisen tutkimus voi tarjota yhteis-

kuntatieteille yleisemmin?

Näihin kysymyksiin antaa vastauksia Ison-Britannian yliopistoissa vaikuttavien antropologien Rebecca Cassidyn, Andrea Pisacin ja Claire Lousouarnin toimittama artikkelikokoelma. Johdannossa toimittajat toteavat, että teoksen päättarkoituksena on pohtia uudella tavalla peruskysymyksiä rahapelaamisen luonteesta ja sen suhteesta muihin institutionalisoituneisiin riskinoton muotoihin. Rahapelaaminen ei tapahdu kulttuurisessa, sosiaalisessa, maantieteellisessä tai ajallisessa tyhjiössä, vaan rahapelaamisen eri muodot ja käytännöt ovat

Rebecca Cassidy & Andrea Pisac & Claire Lousouarn (toim.) *Qualitative Research in Gambling. Exploring the production and consumption of risk* Routledge, 2013

tulosta teknologian, sääntelyn, rahapelitarjoajien ja kuluttajien kanssakäymisestä. Toimittajat myös korostavat, että laadullisen tutkimusotteen myötä kysymyksenasettelussa on mahdollista painottaa niitä kysymyksiä ja asioita, jotka ovat tutkimuskohteille tärkeitä. Näin rahape-

laajien subjektiiviset kokemukset ja näkemykset nousevat esille ja määrittelevät kysymyksenasettelua ja tutkimuksen johtopäätöksiä. Lisäksi johdannossa korostuu tutkijoiden itsereflektion tärkeys: tehdäkseen tieteellisesti merkittävää tutkimusta tutkijoiden on tunnettava omat rajoituksensa ja oltava valppaita omia tutkimuspyrintöjään kohtaan. Teos vertautuu näiltä osin kiinnostavasti Pauliina Raennon toimittamaan vuonna 2012 ilmestyneeseen *Rahapelaaminen Suomessa* -artikkelikokoelmaan, josta on löydettävissä samanlaisia painotuksia ja kysymyksenasetteluja.

Laadullisen tutkimusotteen korostamisen lisäksi artikkelikokoelmasta tekee tavallista kiinnostavamman siinä vallittu painotus ei-ongelmallisen rahapelaamisen tutkimukseen. Yhteiskunta- ja käyttäytymistieteellisen rahapelitutkimuksen valtavirta on keskittynyt rahapeliongelmiin määrälliseen ja laadulliseen määrittelyyn esimerkiksi väestökyselyiden ja ongelmapelaajiksi määriteltyjen ihmisten haastattelujen avulla. Tällöin on vaarana, että rahapelaaminen ymmärretään ainoastaan yhteiskunnallisesti hallinnoitavana ja suitsittavana ongelmana eikä oteta huomioon rahapeli-ilmiöön liittyviä sosiaalisia, kulttuurisia ja historiallisia merkityksiä. Erityisesti Suomessa rahapelaaminen on ollut osa kansallista hyvinvointivaltion rakennus- ja rahoitusprojektia ja sillä on ollut suuri symbolinen merkitys ("On lottovoitto syntynyt Suomeen"). Rahapelaaminen on meillä myös kesytetty osaksi arkielämää ja päivittäisiä tai viikoittaisia rutineja: kauppojen ja kioskien raha-automaatteja on vaikea pääs-

tä pakoon, lotto-arvonnan siirtyminen puolelta toiselta tunnilta myöhemmäksi tuntuu pilanneen monen lauantai-illan, ja internetin myötä rahapelaaminen on mahdollista vaikka keskellä yötä oman kodin rauhassa. Tuskin koskaan rahapelaaminen on ollut yhtä läsnä arjesamme kuin juuri nyt.

Kirjan 15 artikkelia on jaettu neljään eri osaan, joissa käsitellään metodeja (*Between methods*), ylitetään sekä fyysisiä että virtuaalisia rajoja (*Border crossings*), kurkistetaan etnografisin menetelmin eri rahapelimaailmoihin (*Between worlds*) sekä vertaillaan rahapelaamisen ja rahamarkkinatuotteiden välille tehtävää hiuksenhienoa eron tekoa (*Between investment and gambling*). Otsikon mukaisesti kirjassa käsitellään rahapelaamista ja laajemmin ymmärretynä riskin käsitettä sekä rahapelituotteiden tarjoajien ja tuottajien että asiakkaiden ja kuluttajien näkökulmasta. Antropologien lisäksi kirjoittajissa on sosiologeja sekä oikeustieteilijä, maantieteilijä, kauppatieteilijä ja mediatutkija. Kirjoittajajoukko kuvaa hyvin kulttuurisen ja laadullisen rahapelitutkimuksen monitieteistä kirjoa.

Metodit-osan avaa autoetnografisella raha- ja pörssipeleista koskevalla artikkelillaan antropologian professori Keith Hart. Hartin artikkelia lukiessa voi pohtia vastausta kysymykseen, joka oman kokemukseni mukaan esitetään kaikille rahapelitutkijoille: pitääkö rahapelitutkijalla olla omaa kokemusta rahapeleistä, jotta hän voi uskottavasti tutkia rahapeli-ilmiötä? Artikkelin parasta antia on kuitenkin Hartin huomio siitä, että suurelle joukolle vähävaraisia rahapelaaminen

(tässä tapauksessa vedonlyönti) tarjoaa mahdollisuuden olla aktiivinen osa rahan pyörittämää maailmaa. Kiteytetysti rahapelaaminen voi opettaa rahasta ja rahanhallinnasta. Tästä teemasta on esimerkkejä myös suomalaisissa rahapelaamismuistitietoineistoissa, joissa lapset ovat oppineet rahan arvoa ja pienten askareiden suorittamista viemällä lähipiirinsä rahapelikuponkeja kioskeihin. Osio jatkuu yhteiskuntatieteellisen rahapelitutkimuksen ehkä arvostetun tutkijan, sosiologian professori Gerda Reithin ja yhteiskuntatieteilijä Fiona Dobbien artikkelilla, joka lienee suomalaiselle rahapelitutkimusyhteisölle teoksen kaikkein käyttökelpoisin. Pitkittäishaastattelututkimus Glasgow'n alueen ongelmapelaajien ja heidän omaistensa parissa on metodologisesti kiinnostava, koska siinä rahapeliongelma ja siihen johtanut kehitys ja muutos ymmärretään jatkumona eikä pysyvinä ongelmapelaajaa mahdollisesti jopa leimaavina kategorioina. Kirjoittajien mukaan laadullinen tutkimusote antaa tarvittavaa herkkyyttä ymmärtää muutosta ja ihmisten käytöksen sosiaalisia ulottuvuuksia.

Kirjan toisessa osassa ylitetään rajoja sekä fyysisesti että virtuaalisesti. Antropologian professori Rebecca Cassidy'n erittäin ajankohtainen rahapeliyhtiöiden edustajien konferenssisihtykseen ja peliyhtiöiden työntekijöiden haastatteluihin perustuva artikkeli tuo esille sosiaalisia pelejä (kuten Facebookin Farmville) ja perinteisiä rahapelejä tarjoavien yhtiöiden epäluulon toisiaan ja toistensa asiakkaita kohtaan. Idea siitä, että pelaaja voi saada nautintoa pelkästään pelikokemuksestaan ei-

kä odota siitä rahallista voittoa, herättää kummastusta rahapeliyhtiöiden edustajissa. Se kuvastaa nopeaa muutosta, jonka internet ja peliteollisuus ovat tuoneet mukanaan myös rahapeli puolelle. Globalisaatio ja rahapelaaminen käyvät käsi kädessä. Aasian nousu talousmahdiksi näkyy myös rahapelimarkkinoilla: Kiinalle kuuluva Macao on noussut 2000-luvulla rahapelaamisen kiistattomaksi yksöspaikaksi ohi USA:n Las Vegasin. Kulttuuriantropologi Natasha Dow Schüll osoittaa erinomaisessa artikkelissaan, että Macaoon asettuneet länsimäiset pelijätit ovat joutuneet sopeutumaan paikallisiin rahapelikäytäntöihin muuttamalla lähinnä raha-automaattien tuottoihin perustuvaa liiketoimintaa enemmän aasialaisasiakkaiden yhteisöllisiä pöytäpelejä suosivaksi.

Teknologialla on rahapelaamisessa oma tärkeä roolinsa: teknologia muuttaa pelaamisen muotoja. Sitä myös muutetaan, jotta ihmisten pelitottumuksiin voitaisiin vaikuttaa. Teknologian ja erityisesti internetin vaikutus on pääosassa myös sosiologien Ghazaleh Garibanin, Sytze F. Kingman ja Natalia Zborowskan tutkimuksessa, jossa on havainnointu yhden internet-rahapeliyhtiön toimintaa. Nettipelaaminen itsessään on tuonut mukanaan valankumouksellisen muutoksen murtamalla ajan ja paikan kaheet ja tuomalla virtuaalisen pelimahdollisuuden netinkäyttäjille, mutta artikkelista rakentuu herkullinen näköalapaikka nettirahapeliyhtiön fyysiseen todellisuuteen ja käytäntöihin.

Erilaisiin rahapeli maailmisiin Kyprokseilla, Intian Delhissä, Etelä-Afrikassa ja Papua-

Uudessa-Guineassa kurkistetaan artikkelikokoelman kolmannessa osassa, joka on kirjan kaikkein antropologisin ja etnografisin kokonaisuus. Maantieteellisestä ja kulttuurisesta välimatkasta huolimatta osuuden artikkelit tarjoavat mielenkiintoisia vertailu- ja yhtymäkohteita suomalaisiin rahapelikulttuureihin. Taloustieteilijä Julie Scottin artikkeli jaetun Kyproksesta kreikkalaisten ja turkkilaisten kohtaamisista kasinoiden tarjoamassa intiimissä tilassa tuo mieleen venäläisten ja suomalaisten tulevat kohtaamiset Raha-automaattiyhdistyksen Vaalimaalle vuonna 2015 avattavassa kasinossa. Voisiko Vaalimaan kasino toimia kireässä poliittisessa tilanteessa samantyyppisen kulttuurisen läheisyyden tuottajana kuin Kyproksesta kasinot? Antropologi Ilana van Wykin artikkelista käy ilmi, että Etelä-Afrikan köyhien esikauptunkialueiden arpajaispelaajat unelmoivat suomalaisten lottoajien tavoin voittavansa sen verran rahaa, että saavat ostettua itselleen oman talon ja auton. Sekä suomalaiset että eteläafrikkalaiset myös kertovat mielellään myyttiä traagisesta lottovoitajasta, jonka elämä suistuu täysin raiteiltaan ja jonka sosiaaliset suhteet kärsivät voiton jälkeen.

Artikkelikokoelman viimeinen osa on aiheeltaan tuorein ja inspiroivin. Neljässä eri artikkelissa käsitellään rahamarkkinatuotteiden ja eri rahapelimuotojen historiallisesti alati muuttuvaa eronantoa. Kirjan kiinnostavimmassa artikkelissa maantieteilijä Samuel Randalls näyttää vakuuttavasti, miten erilaisia rahamarkkinatuotteita tarjoavat yhtiöt ovat onnistuneet tekemään sääolosuhdekaupan-

teosta (*weather trading*) kunniallisen ja legitiimin investointikohteen yritysten ja yhteisöjen varoille. Randalls korostaa analyysissaan, että raha- ja pörssi-pelaamisen välinen eronanto on aina riippuvainen ajasta ja paikasta samoin kuin siitä, kuka onnistuu määrittelemään sattuman ja todennäköisyyden suhdetta. Lukisin erittäin mielelläni tästä aiheesta myös suomalaista historiallista ja yhteiskuntatieteellistä tutkimusta. Antropologi Claire Loussouarn yhdistää omassa Lontoon Cityn finanssivedonlyöntiä (*spreads betting*) käsittelevässä artikkelissaan antropologisen ja historiallisen tutkimusotteen. Tutkijan mukaan historiallista aineistoa ja analyysia tarvitaan, jotta vallitsevan taloustieteellisen koulukunnan näkemys markkinoista ”luonnollisena” ja historiattomana ilmiönä saadaan kyseenalaistettua. Loussouarnin analyysinsa tukena käyttämät finanssivedonlyöntiyhtiöiden mainosaineistot tuovat tervetullutta vaihtelua teoksen aineistopohjaan.

Artikkelikokoelmaa voi kiittää erityisesti sen aiheiden ajankohtaisuudesta ja artikkeleiden maantieteellisestä kirjosta, sillä rahapelitutkimus(kin) on keskittynyt vahvasti anglomaailman rahapelikulttuureihin (USA, Kanada, Iso-Britannia, Australia). Rahapelitutkijoiden parissa tarve tällaisille kirjoille on suuri, mutta yksittäisistä erinomaisista artikkeleistaan huolimatta teos lupaa hiukan enemmän kuin antaa. Laadullisen rahapelitutkimuksen käsikirjaksi teoksesta ei ole, sillä käytetyt laadulliset menetelmät painottuvat lähinnä haastatteluihin ja etnografiaan tutkimuksiin. Olisin luke-

nut mielelläni artikkelin internetistä kerättyjen aineistojen käytöstä rahapelitutkimuksessa tai pohdintaa laadullisen ja määrällisen tutkimusotteen yhdistämisestä. Kirja on kuitenkin hyvä johdatus rahapelitutkimuksen ei-ongelmapelaajat kohteekseen ottavaan yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen. Rahapelitutkimusta tehdessään tutkijat pääsevät käsiksi mitä moninaisimpiin yhteis-

kunnallisiin ilmiöihin. Tässä artikkelikokoelmassa näitä ilmiöitä ovat muun muassa rahapelaa- jien ja heille palveluita tuottavien yhtiöiden edustajien omat käsitykset sattumasta, onnesta, rahasta, työn ja vapaa-ajan suhteesta, voittounelmoinnista sekä eri kansanryhmien ja naisten ja miesten sosiaalisista suhteista. Teknologian rooli osana rahapelaamista on kokoelmassa hienosti esillä.

Kaiken kaikkiaan teos jatkaa kulttuurisen rahapelitutkimuksen linjalla ja vahvistaa ymmärrystä siitä, että muiden yhteiskunnallisten ilmiöiden tavoin raha- ja pörssipelaaminen on aina sidottua tiettyyn aikaan, kulttuuriin ja paikkaan. Kokoelma on myös kiinnostava kaikille, joita kiinnostaa taloudellinen riskinotto ja riskin tuottaminen ja myyminen.

Ympäristön yhteishyvän lähteille

JARI LYYTIMÄKI

Yltäkylläisyyden aika on loppumassa. Tämä on ympäristöfilosofi Ville Lähteen mukaan raa- ka fakta, josta ei tarvitse kiistellä. Sitäkin enemmän miettimistä on siinä, miten yhteiskunnat ja ihmiset selviytyvät niukenevien luonnonvarojen maailmassa. Lähteen kirja tarjoaa mietinnälle asiallisen kiihkottomat perusteet.

Kirjan keskeinen käsite on ympäristön yhteishyvä, joka tarkoittaa pitkälti samaa kuin ympäristötutkijoiden viime aikoina ylenpalttisestikin suosima ekosysteemipalvelun käsite. Kumpikin viittaa niihin hyötyihin ja toiminnan edellytyksiin, joita elollinen luonto ihmiselle tuottaa. Näihin kuuluvat niin ilmakehän happi, jota hengitämme, kuin meristä nostettava kala, jolla ruokitaan kalanviljelylaitoksissa loiskivia lohia.

Lähde ei määrittele ympäristön yhteishyvää täsmällisesti, eikä se tunnu tarpeelliselta-

kaan. Sateenvarjomainen käsite on puhutteleva jo itsessään. Kyse on vuorovaikutusten verkostoista ja monien mittakavojen yhteensulautumista. Ihminen ei elä irrallaan luonnon ekosysteemeistä, vaan olemme vääjäämättömästi mukana joko luomassa tai rapauttamassa ympäristömme yhteishyviä.

Teos jakaantuu viiteen päälu- kuun. Ensimmäinen luku hahmottaa muutosten ja murrosten luonnetta nykymaailmassa. Toinen luku avaa niukkuuden käsitettä käyttäen konkreettisina esimerkkeinä energian, veden ja ravinnon riittävyttä. Kolmas luku tarkastelee tiedon epävarmuutta ja syventää keskustelua jaotteleamalla niukkuuden absoluuttiseen ja suhteelliseen, rajattuun ja äärimmäiseen sekä läh- teiden ja nielujen niukkuuteen. Kaksi viimeistä lukua pohtii sitä, millainen yhteiskuntapoliittinen haaste niukkuus on. Niukkuuteen sopeutuminen ei

Ville Lähde
Niukkuuden maailmassa
niin & näin -kirjat, 2013

ole helppoa edes ympäristöliik- keelle, puhumattakaan muista yhteiskunnallisista toimijoista.

Lähde hahmottaa kolme pit- kän aikavälin mahdollista tule- vaisuutta. Pahimmillaan luon- nonvarojen liikakäyttö johtaa absoluuttiseen niukkuuteen, jo- ka romahduttaa yhteisöt eikä jä- tä mahdollisuuksia kestävämpi- en toimintatapojen kehittämi- sen. Toinen vaihtoehto on sit- keä pyrkimys jatkaa nykymeno- a mahdollisimman kauan. Tämä vaatisi yhä avoimemman voi- mapolitiikan käyttöä, ihmisten eriarvoisuuden kasvattamista ja kurjuuden ulkoistamista hei- koimmille.

Kolmantena tulevaisuuden perusvaihtoehtona on sopeutu- vuuden edellytysten rakentami- nen. Tämä vaatisi sitä, että ta-